

Mindez új rekonstrukciót hív életre, de áldozatul esik a városhoz közel fekvő völgyek fele, s emeletes házak élvezik az évi 2050 órás napsütést. Az 1905-ben, a Tiszttelep létesítésével először jelentkező szőlőfoglalás nyomasztó méreteket ölt. Az 1967-ben elkészült rekonstrukciós terv a 2685 katasztrális holdat csupán 2757-re kívánta növelni, de szerencsére a borvidéken a parlagterületekre telepített kicsiny szőlők egyszeriben ezer és ezer szekszárdit készítettek nemes versengésre. Ennek háttérben egy társadalmi jelenség is állt. A borversenyek átrendezték a szőlőbirtokos alkalmazott presztízsét, borának sikerével legyőzhette a fölötté állókat.

Időközben a társadalmi feltételek is megváltoztak. A piaci megjelenés alapfeltétele lett a színvonalas borkezelés, a minőség és eredetvédelem diádala a napi üzleti előny felett. A megyeszékhelyen ma 968 hektár szőlő díszlik. Igaz, ez a filoxéra utáni területnek éppen fele, de a terméseredmények és a minőség kárpótolnak némiképp a történelem küzdelmeiért. Az 1987-ben a szőlő és bor nemzetközi városává lett Szekszárd szívesen idézi az újabb időkől Baka István, vagy Babits szavait:

*„Csöndes a tanya, nincs dolog.
Szunnyad a must a csömlögén,
s a pince tikkadt melegén
pihennek boldog óborok.”*

Borkútunk a vármegyeháza kertjében, a bencések egykori pincéje fölött várja a szomjazókat, de vendégeink 4900 pince és számos borház közül választhatnak. A nemzetközi és hazai eredmények egyaránt jelzik, hogy a Bordeaux-ban aranyérmes, 1993-ban az év borászává választott Vesztergombi Ferenc (családja már XVIII. században hegybíró adott), s a 2004-ben ugyanígy megtisztelt Takler Ferenc sarkában szerencsére egyre többen járnak.

Dr. Tóttős Gábor

A képek lakója: Móser Zoltán

SZÓRT FÉNYBEN – A képek lakója: Móser Zoltán címmel fotókiállítás nyílt Szekszárdon, a Művészetek Házában, a művész 60. születésnapja alkalmából. A meghívón két különleges mottót olvashatunk:

I. *„Kegyelmed szokott imádkozni? Nem olyan ima elmondására gondoltam, amit megtanultunk, amit a gyermekekkel mi is naponta elismételünk. Hiszen ez az ima főleg arra való, hogy akik elmondják, szálljanak magukba, jusson eszükbe, hogy van Isten, van templom... Én másmilyen imádkozásról kérde-ném kegyelmedet: amikor nagyon magunk magunk vagyunk és keressük Istent. Amikor szeretnénk megszólítani a Fennvalót...”*

Illés mester lassan fölszegte az állát, aláereszkedő szemhéjai alól fürkészte az apródot, hosszan, távo-lodón. Aztán bort töltött a poharakba, ivott. A deák is fogta magát, emelte bizonytalanul. Majd a mester pohara talpa keményet koppant: Ezzel az a gond, hogy az ember az életével imádkozik. Az egész életével. Fölállt, előrement az ablakig.”

II. *„A dombról látszik: visszanézve mily kicsi fárasztott el...”*

Amikor leültünk beszélgetni Móser Zoltánnal, és eléem tette megjelent könyvei, cikkei listá-ját, önkéntelenül is összecsaptam a kezem: „s akkor még hol van a rengeteg kiállítási anyag?” Csodálkozásomra a meghívón lévő második mottóval válaszolt: „A dombról látszik: vissza-nézve mily kicsi fárasztott el...”

Csak nem azt akarja mondani, hogy elégedetlen eddigi teljesítményével?

Ha tudná, mennyi tervem van még! Ötven fiókom van tele anyaggal, 15–20 könyvre való! Ez a 60. születésnap rettenetesen megviselt! Félttem és olyan nyomást éreztem magamon, ami megmagyarázhatatlan; alig vártam, hogy túl legyek rajta. Mintha egész Erdély és Magyarország gondja az én gondom lenne, s a feladatokkal versenyt kellene futnom. Gyerekkoromban megtanultam a hitoktatómtól, hogy minden nappal el kell számolnom, s ennek a felelősségét ma még jobban érzem.

Ha már említette a hitoktatóját, repüljünk vissza a gyermekkorába, a meghatározó szülőföldre, Tolna megyébe.

Szekszárdon születtem, de a gyermekkoromat Tevelen töltöttem. Bukovinai székelyek, svábok és mátyusföldi magyarok éltek ott, nem volt két egyforma ember – én tüntem ki, mint a postás fia. A mise után elmehettünk a cukrászdába, 50 fillérért fagyit venni, a szegényebb gyerekek meg a kuglipályánál állították a bábukat pár fillérért, de onnan engem, mint polgár gyereket, elkergettek. Ahogy növekedtem, éreztem a feszültséget a faluban, és nem értettem, miért hívják például a bukovinai székelyeket csángóknak, de senki nem beszélt semmiről. A Rákosi időben mindenki rettegett, félt, titkok lengték körül a családokat. A tanítóim, tanárainm csíki és gyergyói székelyek voltak, de nem mondta senki, hogyan kerültek ide. Székely kollégiumot is szerveztek Tevelen. Csak később – amikor a „Kodály nyomában” című műsort készítettük – tudtam meg hogy az osztálytársaim között mátyusföldi magyarok is voltak.

Otthon is hallgattak, csak annyit mondtak, hogy apámat, mint postást helyezték Tevelre. Lassan kiderítettem, hogy a szépanyám lengyel volt, szépapám erdélyi, a Móser név osztrák és nem sváb. Apám Burgenlandban született, ott járt magyar iskolában, gyönyörű irodalmi németet beszélt, de engem soha nem tanított németre; anyám pedig somogyi volt. Az akkori félelmekből én nagyon sokat örököltem, soha nem tartoztam a bátrak közé, ezért is volt nagy fegyvertény, hogy képes voltam úrrá lenni ezen, például, amikor a román határőrök szóra-koztak velünk. A határon mindig megaláztak (a gyerekeim, ahogy megszülettek, már vittük őket, tanúi voltak, ahogy szétszedték a holminkat és elvették mindenünket). Erdélyben előbb voltam, mint a teveli székelyek; a kíváncsiság vitt oda, de Mátyusföldre, Felvidékre is. Reme-gő lábbal csináltam, de csináltam.

Egyszer mesélte nekem, hogy érettségire kapta az első fényképezőgépet...

Jól emlékszik. Ennek az volt az előzménye, hogy egy nagyszerű papot büntetésből Tevelre helyeztek. Hop Ferencnek hívták, ő volt a hittantanárom. Nem szentképeket adott nekünk, hanem fényképeket. Apámmal jóban volt, megengedte, hogy elmenjek hozzá a plébániára, és megnézzem, ahogy előhívja a képeket és elkészíti a nagyításokat. Ez volt a hobbija, tőle tanul-tam meg az alapokat, s nagyon megfogott.

Teveli látkép az 1980-as évekből (Móser Zoltán felvételei)

Később filmrendező akartam lenni, olyan mestereim voltak, mint Kósa Ferenc, Sára Sándor – akkor volt a magyar film a csúcson. A mai filmes generációból majdnem mindenkivel együtt amatőrfilmeztem. Szerencsére nem vettek fel a főiskolára, így meg tudtam őrizni a szabadságomat. Azt csináltam, amit akartam, mert a fotó volt a menedéke.

Még kanyarodjunk vissza Tolna megyébe. Tevelről Bonyhádra került a kollégiumba. Valahol olvastam, hogy ez nagyon meghatározó élmény volt.

Vörösmarty túl szépnek látta Bonyhádot – annyira szép azért nem volt. Illyés Gyula látta jól. A bonyhádi kollégiumba a szomszédos falvakból jöttek a gyerekek, ott mindenki egyforma volt, nem úgy mint Tevelen. Harmincan voltunk egy szobában, de én jól éreztem magam. Mint a nyájban, mindig volt egy vezér, s az alkalmazkodó képesség nagyon jól kialakult. Az a jó kollégium, ahol nagy közösségi termek vannak, de külön is lehet vonulni. Biztos vagyok abban, ha Tevelről nem Bonyhádra kerülök, hanem Budapestre, akkor elveszek. A kisvárosok voltak a magyar szellemi élet táplálói, nem Budapest, de így volt ez Erdélyben és a Felvidéken is. Bonyhádon volt kollégista Petőfi, Illyés Gyula, s Tamás Menyhért is. Nem véletlen, hogy olyan sokáig dolgoztam kollégiumi nevelőtanárként. Életem 40 évét kollégiumban és kollégiumi nevelőként töltöttem. Ha nincs kollégiumi élet, a magyar szellemi közösség sem lesz olyan. Egyszer végigjártam minden kicsi falut Apácától Kisbaconig (erről is lehetne egy könyvet csinálni), ugyanis szinte mindenünnen jött valamilyen híres ember: Apáczai Csere János, Benedek Elek, Kríza János, akik szintén a kollégiumoknak köszönhették kiemelkedésüket.

Bonyhádról hazamentem Tevelre, s két évig képzés nélkül tanítottam, ez volt életem legnehezebb két esztendeje. Aztán felkerültem Budapestre, az Eötvös Kollégiumba. Később ott szóltak, hogy kell egy fotós – neked úgyis van géped, te leszel az – mondták, de soha nem tudtam jó riportképeket csinálni. Péterfy András lett a riportfotós, belőle később filmrendező lett.

Térjünk vissza a fotózás kezdeteihez. Már az első kiállítása 1968-ban Erdélyről szólt Ezek még az egyetemi évek voltak, ahol magyart és történelmet tanult.

Ezek még nagyon rossz képek voltak, de akkor az volt a lényeg, hogy Erdélyről szóltak, hiszen még csak „rendőrségi engedéllyel” lehetett odaát fényképezni. Említettem már, hogy Tevelen semmiről sem akartak tudni és beszélni. Nagyon örülök, hogy beleszülettem a történelembe, pont a közepébe, mert a szülőfalumban különböző emberekkel érintkeztem. Ezért határoztam el, hogy elmegeyek Erdélybe azzal a céllal, hogy lássak, halljak, tájékozódjak. Kósa

Tűzgrás Ghymesben

László barátomtól kaptam címeket és egy kismotorral nekiindultam. Később már módszeresen jártam. Volt egy második világháborús katonai térképem, amelyen a legeldugottabb helyeket is feltüntették magyarul, ez volt a szerencsém. Így lettem fotós és készült el több mint százezer képem (persze nem csak Erdélyben) különböző Isten háta mögötti helyeken. Azokat a hangulatokat, tárgyakat, romokat, templomokat örökítettem meg, melyekről senki sem tudott. Így született meg a Magyar Nemzetben közölt sorozatom, az „Alámerült Atlantiszom” (kb 15 évig írhatnám még, annyi anyagom van).

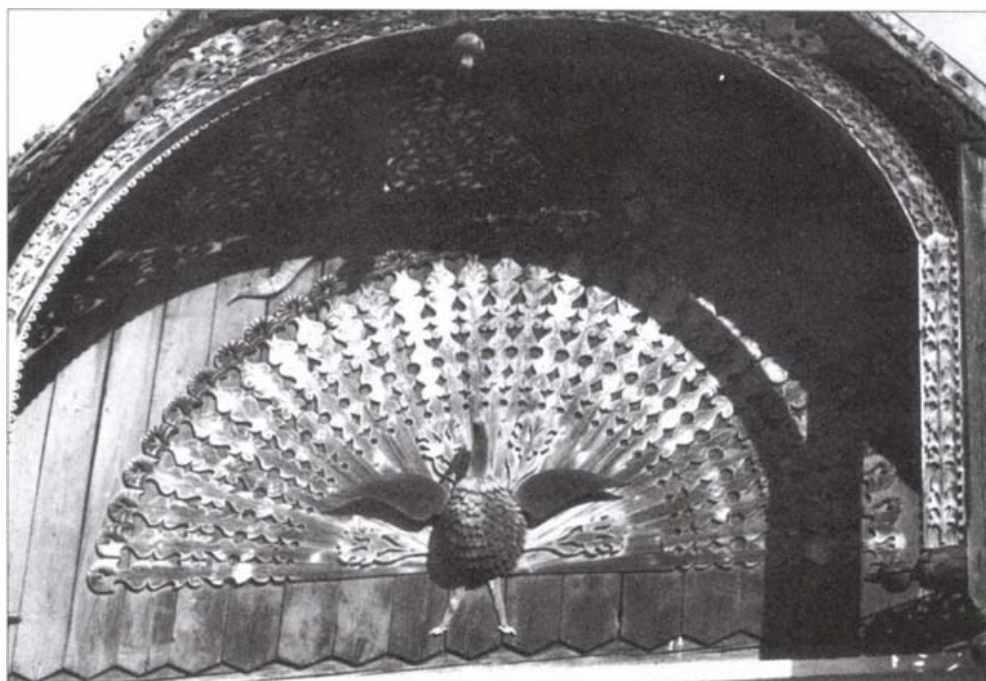
Nekem az volt a szerencsém, hogy nem mehettünk Nyugatra, maradt Közép-Európa és a Történelmi Magyarország. Zolnay László „Kincses Magyarország” című könyvének voltam a fotósa. Amikor elkészültünk a munkával, nagy bukást jóstoltak, mondván „ugyan kit érdekelnek itt a magyarországi értékek?” Ezzel szemben olyan sikere lett, hogy alig tudtam egy példányt szerezni belőle. Ugyanígy jártunk Bálint Sándor ünnepi kalendáriumával is. Most van a nyomdában a 37. könyvem és kb százhoz készítettem illusztrációkat.

Tizenkilenc évesen elkerült a szülőföldjéről. Mikor ébredt fel a vágy a visszatérésre?

Sok-sok idő telt el, a szüleim is eljöttek Tevelről. Helsinkiben volt kiállításom, és átmentem hajóval Észtországba. Ott kapott el egy furcsa hangulat: bementem egy pizzériába, ahol megkérdezték tőlem, hogy kicsit, vagy nagyot kérek? „Vejke, vejke” ismételték, s eszembe jutott, hogy gyerekkoromban sokat hallottam ezt a szót, mert a Tevel melletti falut Vejkének hívták. Ahogy visszaértem Budapestre, első utam Tevelre vezetett (a szüleim akkor már nem éltek). A másságból – sajnos – nagy egyformaság lett. Most mindenki büszke arra, hogy emeletes háza van, s a kerítése vasból. Volt egy kis kiállításom Tevelen, a búcsú napjára, amire hazajönnek a kitelepített svábok is. Erre az alkalomra kerestem valamit a sváb–német költészetből, s aki felolvasta, az éppen egy bukovinai székely fia volt. Ez nekem nagyon tetszett, hiszen igazából ez lenne a természetes. Idén nyáron gyalogosan készülök egy Tevel melletti zsákfaluba, aztán Hógyészre. Most már mindig felkeresem Tevelt, ha Tolnába megyek. Készítettem egy fotóalbumot is Tolna megyéről.

Ebben – úgy tudom – Illés Gyulának is szerepe volt. Személyesen is ismerte?

Igen, róla több könyvet is készítettem. Nem szerette a fotósokat, de rólam azt írta, hogy olyan képeket csinálok, mint senki más. Gondolhatja, milyen büszke vagyok erre! Tolna me-

Kalotaszegi házhomlokzat páva motívuma, Mákófalva

gye krónikása Illyés Gyula, s itt született Lázár Ervin is, akinek a novellái ott játszódnak, de Babits és Mészöly is állandóan Szekszárdot írták. Tamás Menyhért kisdorogi, az ő írásainak visszatérő témája az a dráma, amit a családja átélt, amikor Bukovinából a Bácskába, majd onnan Tolna megyébe menekültek. Az én életemben megvoltak a világitótornyok, a vezéregyéniségek: Illyés Gyula, László Gyula, Zolnay László, Csoóri Sándor, akikhez igazodni lehetett. Ha valami gondom volt, fölmehettem Illyéshez, Csoórihoz, Nemes Nagy Ágneshez. „A földnek arca” könyvem címe például úgy született, hogy Ágh Pista a nyomda mellett lakott, beszóltam neki: kérlek, adj már gyorsan valami cím ötletet, mert le kell adnom a könyvet és még mindig nincs címe. Most nincsenek ilyen feltétel nélkül követhető vezéregyéniségek, a kultúrát teljesen áthatja a politika és ez nagyon rosszul van így!

Minden embernek szüksége van valamire, amit szeret, egy háttérre, amit ő teremtett meg, ahol jól érzi magát. Minden hónapban megyek Kolozsvárra, ott tanítok a Sapiencia egyetemen. Kosz, mocsok mindenütt, várom, hogy hazajöjjenek és másnap már vissza akarok menni. Bécsbe soha nem vágyakozom vissza másnap. Bartók írta egy román zenetörténésznek: „Tegyük össze a kezünket és köszönjük meg, hogy Ázsia szélén élünk.” Még most is hatalmas tartalékaink vannak, de a globalizáció nagyon összekeveri az embereket. Azt is Bartók mondta, hogy „olvassátok ti románok Ady Endrét!” Mindig volt valaki, egy vezéreszeme, egy vezéregyéniség (zenében, irodalomban, képzőművészetben). Most összekeveredtek és mindent átszó a politika. Harcolni kell például azért, hogy Kodályról könyv készülhessen. Kész van az anyagom, de hosszú évek óta nem találok a kiadásra szponzort, mert Bartók igen, Kodály nem. Elképesztő! Kodály Zoltán mondta, hogy „egyik kezünket a cseremisztatár fogja, a másikat Bach és Palesztrina”. A magyarság kultúrája egy gyűjtőmedence, ehhez hasonlót nem nagyon lehet találni – nagy dolog, hogy meg is őrződött.

A fotós jobb helyzetben van, mint az író, mert figyel, néz, szabadon választ, míg az írótól állásfoglalást jóslatokat várnak...

Ez bizony így van. Nekem mindig a fotózás volt a menedékem. Középkis kollégiumi tanárként volt ávosok és kommunisták parancsolgattak, de amikor felültem a motoromra, szabadnak érezhettem magam. Először egy 50, majd egy 125 köbcentis motorral jártam a Kárpát-medencét, később a legendás Trabantommal, amivel egymillió kilométert tettem meg. Azért nevezem legendásnak, mert olyan embereket vihettem ezzel a Trabanttal, mint László Gyula, Csoóri Sándor, Nagy László, Zolnay Pál, vagy az erdélyi barátaim; éppen csak Szent László nem ült benne. Akkor vettem ezt a Trabantot, amikor László Gyula a barátságába fogadott és felkért a Szent László legenda fotózására. Akkoriban az erdélyi írók közül szinte csak Sütő Andrást és Kányádi Sándort ismerték, én azonban minden magyar költőt és író-találtam, több íróportré könyvet készítettem, csak akkor még nem jelenhettek meg.

A felségem révén a Felvidékhez is kötődöm, apósom érsekújvári. Mindenhol vannak templomaim, pap barátaim, szerzetes rendjeim. 1989 előtt például mindig Pannonhalmára jártam pihenni, mert Sulyok Ákos Elemérrel csoportársak voltunk. Nyugodt, vidám sziget volt. Mivel tudtam, hogy mindent nem tudok lefényképezni, elhatároztam, hogy csak a román kort örökítem meg. Ahol volt egy rom Magyarországon én oda elmentem.

Beszélgésünk elején azt mondta, azért lett Péterfi András az Eötvös Kollégium portréfotósa, mert Ön ezt a műfajt nem tudta?

Ez bizony így volt, de az útjaim során olyan emberekkel találkoztam, akiket meg kellett örökítenem. Sokat voltam somogy megyei nagyanyámnál, akik rettenetesen szegények voltak, s az ő környezetükben olyan karaktereket találtam, hogy lencsevégre kellett kapnom őket. Így született meg a „Parasztportrék” című kötetem. A Balassi évfordulóra olyan könyvet állítottam össze, amilyen szerintem még nem született, hogy végigjártam a költő életének minden helyszínét. Magyarul és lengyelül jelent meg. József Attiláról is készítettem könyvet, s egy hónapja jelent meg a Lengyelországot bemutató albumom. Egvébként ugyanannyi könyvet írtam, mint amennyi fotóalbumom megjelent. A Jelképekről például a felnőtteknek és a gyermekeknek is írtam.

Annyi mindennel foglalkoztam, hogy csak azt mondhatom, ez egy szellemi kaland volt, és csak azt csodálom, hogy nem félttem belebukni.

Zika Klára